

KAZAK TÜRKÇESİ, KIRGIZ TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖRNEKLERİYLE ZARF-FİİL EKLERİNİN EDAT TÜRETME İŞLEVİ

THE FUNCTION "PARTICLE DERIVATION" OF GERUND AFFIXES WITH EXAMPLES OF KAZAKH, KYRGYZ AND TURKISH

Onur BALCI*

Öz

Türk dilinin işlek kullanılan eklerinden olan zarf-fiil ekleri genel olarak fiilimsiler veya çekimsiz fiiller kategorisinde sıfat-fiil ve isim fiil ekleriyle birlikte değerlendirilmektedir. Bu ekler temel görevlerinin yanında bazı sözcüklere eklenerek kalıplaşır ve bir yapım eki gibi hareket ederler. Genel olarak ek kalıplaşması olarak adlandırılabilir olan bu olay zarf-fiil ekleri özelinde en çok edat işlevine kavuşmuş sözcüklerde görülmektedir. İncelenen üç lehçede bazı zarf-fiil eklerinin fiil kök ve gövdelerine gelerek dilbilgisel anlama sahip olan edatları türettikleri tespit edilmiştir. Bu zarf- fiil eklerinin bazıları üç lehçede de ortak olarak kullanılan eklerdendir. Bazı eklerde ise bu ortaklık görülmemektedir. Ayrıca bugün kullanılmayan, arkaik olarak adlandırılabilir bazı zarf-fiil eklerinin de edat türetme işleviyle kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Zarf-fiil ekleri, edatlar, Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi.

Abstract

The gerund affixes, which are frequently used in Turkish, are widely evaluated with infinitive and attributive verb in the category of gerundial or defective verbs. Besides their main tasks, these affixes stereotype by being added on some words and act like a derivational suffix. This event, which can be named stereotypes of affixes, is observed in words which mostly gained particle function on the gerund affixes. It has been found out on three dialects examined, that some gerund affixes derive the particles, which have grammatical meaning, by being added in the verb's roots and stems. Some of these gerund affixes are affixes, which are used commonly in three dialects. This partnership is not seen in some affixes. Also it has been observed, that some gerund affixes, which can be named as disused today and archaic, are used with the function "particle derivation".

Keywords

Gerund affixes, postposition, Turkish, Kazakh, Kirghiz.

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, onur.balci.ctl@gmail.com

1. GİRİŞ

Edatlar genel itibariyle sözcükler ve cümleler arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran dilbilgisel anlamlı sözcükler olarak değerlendirilebilir. Berke Vardar, edat terimi yerine ilgeç terimini kullanır ve bu terimi şu şekilde açıklar: “Çeşitli dillerde önünde yer aldığı ya da ardından geldiği birimle başka bir birim ya da tümcenin geri kalan bölümü arasında ilgi kurmaya yarayan, anlamı, aynı bağlamdaki öbür birimlerle belirginleşen işlevsel biçimbirim.” (2002: 120). Yazar, bağlacı farklı bir tür olarak değerlendirmiş ve şu şekilde tanımlamıştır: “Bir cümlede işlev açısından iki sözcüğü, iki sözcük öbeğini ya da hem aynı türden hem de ayrı işlevli iki tümceyi birbirine bağlayan biçimbirim.” (2002: 31).

Görüldüğü üzere edat ve bağlaç terimleri farklı kategorilerde değerlendirilebilmektedir. Ancak iki türün de bağimli biçimbirim olarak değerlendirilmesi, her ikisinin de anlamdan ziyade işlevle var olması iki kavramı birleştirmektedir. Zira bağlaçlar genel itibariyle bağlama edatı başlığıyla edatların bir türü olarak değerlendirilmektedir.

Edatlar, Türkiye Türkçesi çalışmalarında çeşitli tasniflere tabi tutulmuştur. Bu konu ile ilgili oldukça ayrıntılı bir çalışma yapan Necmettin Hacıeminoğlu, *Türk Dilinde Edatlar* isimli eserinde edatları, çekim edatları, bağlama edatları, kuvvetlendirme edatları, karşılaştırma-denkleştirme edatları, soru edatları, çağırma-hitap edatları, cevap edatları, ünlemler, gösterme edatları, tekerrür edatları olmak üzere on gruba ayırmıştır (Hacıeminoğlu 2015: VIII).

Kırgız Türkçesinde çekim edatları *candooç*; bağlama edatları ise *baylamta* olarak adlandırılmaktadır. Bu sözcükler, *kızmatçı söz türkümdörü* ‘görevli sözcükler’ başlığı altında incelenmektedir. Bu sözcükler şu şekilde açıklanmıştır: “Görevli sözcükler, temel sözcük türlerinden ayrılmıştır. Sözlük anlamını büyük ölçüde kaybetmiş, dil bilgisel anlamı baskın olan sözcükler grubuna dâhil edilirler. Tek başlarına cümle ögesi olarak da kullanılmazlar. Bunlar, aslında, cümle içindeki anlamlı sözlerin sözdizimsel ve anlamsal açıdan kendi aralarında ne tür bir ilişki kurduğunu gösterir.” (Oruzbayeva vd. 2009: 475).

Kırgız Adabiy Tilinin Grammatikası adlı eserde ise edatlar ve bağlaçlar anlamsız sözcük türleri (*maani berbööçü söz türkümdörü*) içinde değerlendirilmiştir. Bu sözcüklerin tek başlarına sözlüksel bir anlama sahip olmadıkları, asıl sözcük türlerine çeşitli anlamlar yükleme görevinde kullanıldıkları belirtilmiştir (Kudaybergenov vd. 1980: 475)

Kazak Türkçesi gramerleri edatları ‘yardımcı kelime (*kömekşi/şılau söz*) olarak değerlendirir. Iskakov, edatların, eklendikleri kelimeleri ya tamamlayarak ya da açıklayarak onlara çeşitli anlamlar eklediğini belirtmiştir. Ardından edatları şu şekilde tanımlamıştır: “Edatlar, kelime ile kelimenin ya da cümle ile cümlenin arasında ilişki kurmak için kullanılan, öbekeştikleri kelimelerin kavramlarına çeşitli anlamlar yükleyerek onları şekil yönünden açıklayan, sözlüksel-dil bilgisel anlamı olan kelimelerdir.” (1991: 362). Yazar, bu tanımın ardından edatların çekim edatları (*septewlikter*), bağlama edatları (*jalğawlıktar*) ve sona gelen edatlar (*demewlikter*) olmak üzere üçe ayrıldığını belirtmiştir (1991: 362)

Qazaq Tilinin Grammatikası-I Morfolojiya isimli eserde edatlar şu şekilde açıklanmıştır: “Dilimizde bazı sözcükler sözlük anlamından ayrılarak sözcük ile sözcüğün, cümle ile cümlenin arasındaki ilişkiyi bildirmek için veya sözcüğe ilave anlam yüklemek için kullanılan gramatik öge olarak görev yapar. Bu sözcüklerde sözlüksel anlam bulunmamasına rağmen kendilerine özgü hizmete ait anlamları vardır. Bu anlam, dilbilgisel anlamdır.

Anlamındaki, kullanılışındaki bu özellikleri dikkate alınarak bu türdeki sözcükler farklı bir grup, sözcüğün farklı bir türü olarak bölünür ve edatlar (*şılauolar*) olarak değerlendirilir.”

(Balaqayev vd. 1967: 219). Eserde, edatlar Iskakov'un yaptığı gibi çekim edatları (*septewlikter*), bağlama edatları (*jalğawlıktar*) ve sona gelen edatlar (*demewlikter*) olmak üzere üçe ayrılmıştır. (1967: 219).

Zarf-fiil ekleri, filleri geçici olarak zarflaştırarak, eklendiği fiile bağlı sözcüklerle zarf-fiil öbeği kuran eklerdir. Bu ekleri alan fiiller ve/veya zarf-fiil öbekleri temel yüklem zamanını veya durumunu gösteren zarf tümleci olarak görev yapar. Bu ekler, Kazak Türkçesinde *kösemşe*, Kırgız Türkçesinde *çakçıl* olarak adlandırılmaktadır.

Iskakov, , fiil tabanlarından hususi ekler ile yapılarak gerekli derecede zaman, kip ve başka anlamları bildiren özel yapıların zarf-fiil olarak adlandırıldığını ifade etmiştir (1991: 305). Kazak Türkçesindeki zarf-fiil ekleri şunlardır: 1) *-(I)p, -p*; 2) *-A, -y*; 3) *-GAll*; 4) *-GanşA*; 5) *-GandA*; 6) *-ArdA*; 7) *-MastAn*; 8) *-MayInşA*.

Azırcı Kırgız Adabiy Tili adlı eserde zarf-fiillerle ilgili şunlar kaydedilmiştir: "Zarf-fiiller temel fiilin farklı bir durumunu bildiren ayrı bir yapısıdır. Daima, *nasıl, ne zamana kadar, ne zamandan beri, ne için, neden* sorularına cevap vererek iş-hareketin nasıl gerçekleştirildiğini, zamanını, sebebini ve maksadını bildirir." (Oruzbayeva vd. 2009: 449). Kırgız Türkçesindeki zarf-fiilleri ise şunlardır: 1) *-A, -y*; 2) *-(I)p*; 3) *-GanI (-GAll)*; 4) *-GançA*; 5) *-GıçA*; 6) *-MayInçA*.

Zarf-fiil ekleri, diğer fiilimsi ekleri gibi cümle anlambilimi açısından son derece önemli eklerdir. Özellikle temel cümlenin yan cümlesi olması hasebiyle bir cümlede birden fazla yargının bulunmasına imkân tanımaktadır. Bu da Türkçenin ifade imkânlarını genişletmektedir. Bu özelliğinin yanında bu ekler bazen kalıplaşarak dilbilgisel anlamlı sözcüklerin oluşmasına sebep olabilmektedir. Örneğin; *aşırı, göre, diye* gibi sözcükler bu kalıplaşmanın neticesinde ortaya çıkmıştır. Zarf-fiil eklerinin kalıplaşarak edat türetme işlevi bu noktada kendini göstermektedir. "Zarf-fiilden edatlara dönüşüm cümle içindeki örneklerde daha belirgin olarak görülebilir." (Korkmaz 2009: 1058).

Zeynep Korkmaz, türetim ve birleştirmenin ardından üçüncü kelime türetme yolu olarak kalıplaşmayı kabul etmekte ve bu hadiseyi şu şekilde açıklamaktadır: "Biz kalıplaşma terimi ile herhangi bir kelime ile birleşen çekim veya yapım ekinin, türetim yolu ile yaptıklarımızda olduğu gibi, bilinen belirli görevi ile kullanılmayıp, eklendiği kelime ile beklendiğinden ayrı, yeni bir anlam meydana getirecek tarzda birleşip kaynaşmış olmasını kastediyoruz." (1994: 1). Her ne kadar bu hadise bir kalıplaşma olarak görülse de nihayetinde bir türetmenin olduğu aşikârdır. Zarf-fiil eklerinin kalıplaştığı örneklerde ekin temel anlamının, az da olsa, kendini hissettirdiği sezilmektedir.

Zarf-fiil eklerinin edat türetme işlevine tarihî Türk lehçelerinde de rastlamak mümkündür. Örnek olarak şu edatlar verilebilir: *adın, arçuru, aşa, aşnu, ayru, baқа, eştre, qarşu, қодı, öte, ötrü, tapa...*¹

Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Edat Türeten Zarf-Fiil Ekleri

1.1. -A/ -O, -y

Bu ek, üç lehçede de edat türeten eklerdendir. Türkiye Türkçesinde yalnızca ikilemelerde kullanılan bu ek diğer iki lehçede hem ikilemelerde hem de tek başına kullanılmaktadır. Bu ekten türeyen edatlar ve örnekleri şöyledir:

¹ Bu örnekler şu eserden alınmıştır: HACIEMİNOĞLU, Necmettin (2015), *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Kazak Türkçesi

a) **qaray** '-A doğru'

qara- 'bak-' fiil kökünden türeyen bu edat isimlere yönelme hali eki ile bağlanmakta ve temel yüklem yönünü göstermektedir.

Xaydar murza 15-korpusqa qarastı Mamaxatundagı attı äskerimen baylanıs qurıp, qajet bolğan jağdayda bul äskerdi Malatıyağa qaray jiberetin edi. (J, 96) 'Haydar Bey, 15. Kolordu'ya bağlı olup Mamahatun'da bulunan bir süvari alayı ile de bağlantı kurarak, gereğinde bu alayı Malatya'ya **doğru** harekete geçirecekti.'

b) **tarta** '-A yakın'

Edat, *tart-* 'çek-' fiilinden türemiştir. Genellikle sayı isimlerine yönelme hali eki ile bağlanarak cümlede 'bağlandığı sayı civarında' tahminî bir anlam vermektedir.

Bul kolhozdıñ irili-usaqtı on mıñğa tarta malı qayırdagı qumda jatır. (Mil, 116) 'Bu kolhozun **on bine yakın** malı alüvyon kumlarında duruyor.'

c) **jäne** 've, ile'

Edat, *jan-* 'dön-' fiilinden türemiştir. Bu fiilin dönmek anlamı çağdaş Kazak Türkçesinde kullanılmamaktadır. Ancak tarihsel olarak *yan-* fiilinin dönmek anlamının olduğu bilinmektedir.² Bu edat hem bağlama edatı hem de çekim edatı olarak kullanılmaktadır.

Ol ne qılıp tıñdasın jāne tıñdayın dese de qolı tiye me? (KS, 182) 'O ne yapıp dinlesin **ve** dinleyeyim dese buna ulaşabilir mi?'

Kırgız Türkçesi

a) **közdöy** '+A doğru'

köz+dö- 'bekle-' fiil gövdesinden türemiş olan bu edat yer yön bildiren edatlardan biridir.

Keñ meykin şıǵıstan batıstı közdöy bara cattık (KADG, 492) 'Geniş ovoidan doğudan batıya **doğru** gittik.'

b) **caraşa** 'göre'

caraş- 'uygun ol-' fiil gövdesinden türeyen bu edat isimlere yönelme hali eki ile bağlanır.

Körölü, al meni baykagısı bardır, a biz da anı baykaylı, ılayıǵına caraşa kep, iş bolo jatar... (B, 74) 'Görelim, o bana önem vermiyor, biz de onun için ihtiyatlı davranalım, söz de iş de layığına **göre** olur.'

c) **karata** 'göre'

Bu edat *karat-* 'baktır-' fiil gövdesinden türemiştir.

Oşondoy ele, ayaldın kulaǵına karata alardın miñ bir türdüü kıyal-corugun aytıp berer elem. (C, 78) 'Öyle işte, kadının kulağına **göre** onların bin bir türlü özelliğini söyledim.'

² Bk. TOPARLI, Recep; Vural, Hanifi; Karaatlı, Recep (2007), *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.

ç) körö 'göre'

Türkiye Türkçesindeki *göre* edatıyla birebir denk olan bu edat *kör-* fiilinden türemiştir. Zarf-fiil eki, Kırgız Türkçesindeki dudak uyumunun etkisiyle yuvarlaklaşmıştır. İsimlere ayrılma hâli eki ile bağlanmaktadır.

Andan körö Atake baatır kızım berer beken? Oylodun bele uşunu... (C, 102) 'Ona **göre** Atake batır kızını verecek miymiş? Düşündün mü bunu...'

d) cete 'kadar'

cet- 'ulaş-' fiil kökünden türemiştir. İsimlere yönelme hâli eki ile bağlanır. Genellikle zaman ve mekân bildiren sözcüklerle edat öbeği kurar.

Seni keçke cete kütö albaym (AKAT, 484) 'Seni geç vakte **kadar** bekleyemem.'

e) cana 've'

Kazak Türkçesinde kullanılan *jäne* gibi *can-* 'dön-' fiilinden türemiştir. Hem bağlama edatı hem de çekim edatı olarak kullanılabilir. Bu edat Kırgız Türkçesi gramerlerinde bağlama edatı (*baylamta*) olarak değerlendirilmektedir.

Müsülman dininin kutu - Meke cana Medinada çaşaganlardan tartıp, İran, Oogan, İndüstandın döşaalarna çeyin arpanın nanın çeşken. (C, 59) 'İslam Dini'nin kutsal mekânları Mekke **ve** Medine'de yaşayanlardan, İran, Ogan, Hindistan'ın tanınmış şahsiyetlerine kadar herkes arpa ekmeği yemiştir.'

Türkiye Türkçesi

a) ile

Hem çekim edatı hem de bağlama edatı olarak kullanılan bu edat Kazak Türkçesinde de Kırgız Türkçesinde de kullanılmamaktadır. Bu lehçelerde bu edatın anlamı *men/menen; ben/benen* edatları karşılar.

*Kardeşi küçük ve yuvarlak bir francala diliminin üstünde saat camı takar gibi **dikkatle** yerleştirdiği jambona tereyağını sürerken hiç bir meseleyi ciddi konuşmazdı.* (Y, 13)

b) göre

gör- fiiline zarf-fiil eklenmesi suretiyle oluşmuştur. İsimlere yönelme hali eki ile bağlanan bu edat nazaran, nispetle anlamları taşır.

*Sesin bir perde alçalmasından, heyecanının zirveden aşağı düşmeye başladığını sezen Besim, telkin dozunu bu inişin derecelerine **göre** ayarlayarak ablasına yaklaştı.* (Y, 19)

c) geçe

geç- fiilinden türeyen bu edat Türkiye Türkçesinde yalnızca zaman bildirmek için kullanılmaktadır.

— *Biri beş geçe, diye mırıldandı.* (Y, 307)

ç) diye

de- fiilinin zarf-fiil eki alması neticesinde oluşmuştur.

— *Herkes... **diye** tekrarladı ve dilimi ısırıldı.* (Y, 13)

d) öte

İsimlere yönelme hâli eki ile bağlanan bu edatın yapısı *öt-e* biçimindedir.

Güzel olduğu pek iddia edilemezdi ama güzellikten de öte güçlü bir çekiciliği vardı. (TS, 1551).

1.2. -p

Bu zarf-fiil eki Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde ortak olan zarf-fiil eklerinden biridir. Bu zarf-fiil eki genellikle tarz, durum bildiren zarflar yapmaktadır. Bu ekle türeyen edatlara Türkiye Türkçesinde rastlanmamaktadır.

Kazak Türkçesi

a) dep 'diye'

Kazak Türkçesinde sebep anlamı bildiren ve sıkça kullanılan edatlardandır. Yapısı *de-p* şeklindedir.

As üyde pışak, şanışqı sıldırı estildi. 'İneş boluıwğa kerek' dep oylap, jartılay aşıq turğan esikten sıǵalap edi. (İ, 58) 'Mutfaktan bıçak, çatal şıkırtısı işitildi. "İneş olmalı" diye düşünüp yarı açık duran kapıdan gözetlemişti.'

Kırgız Türkçesi

a) közdöp '+A doğru'

köz+dö- 'gözle-, bekle-' fiil gövdesinden türeyen bu edat isimlere belirtme hali eki ile bağlanmaktadır.

Mektepti közdöp cönödük. (AKAT, 485) 'Okula doğru yürüdük.'

b) baştap '+DAn itibaren'

Edat, *baş+ta-* 'başla-' fiil gövdesinden türemiştir. Bir eylemin başladığı anı göstermektedir. İsimlere ayrılma hali eki ile bağlanmaktadır.

Uşul kündön baştap, beçara kız, kapıstan kayra kezikken cigitti kütçü boldu. (EA, 122) 'O günden itibaren zavallı kız ansızın karşılaştığı delikanlıyı bekler oldu.'

c) tartıp '+DAn beri, +DAn itibaren'

tart- 'çek-' fiilinden türeyen bu edat *baştap* edatı ile anlamdaştır. İsimlere ayrılma hali eki ile bağlanır.

Mart ayının birinçi kündörünön tartıp aprel ayının ekinçi carımına çeyin grafikte belgilenen kömürlör bir carım ese aşık çıǵarılıp turdu. (AKAT, 489) 'Mart ayının ilk günlerinden itibaren nisan ayının ikinci yarısına kadar grafikte gösterilen kömürlerin bir buçuk katı çıkarıldı.'

ç) karap '+A göre'

Bu edat, *kara-* fiilinden türemiştir. İsimlere yönelme hali eki ile bağlanır.

Adam keypin kiygen sıykırçıdır ce kuuçubu? Süylögönünö, tamak-aş cegenine karap adam dep oyloso, kee bir kılık-coruğu canaǵintip sıykırçını elestet. (C, 43) İnsan kılığına giren bir sihirbaz mı? Konuşmasına, yemesine, içmesine göre insan diye düşünürsün, bazı hareketleri ve tavırları sihirbazı anımsatır.

d) dep 'diye'

de- fiilinden türeyen bu edat en işlek edatlardandır.

- Orıs bukaralığına ötpöybüz dediñerbi dep surap koydu. (B, 39) 'Rus egemenliği altına girmeyeceğiz dediniz mi diye sordu.'

2.3. -GAndA/-GOnD

-GAn/-GOn sıfat-fiil eki ve bulunma hali ekinden müteşekkil bu ek, ölçünlü Türkiye Türkçesinde olmamasına rağmen Anadolu ağızlarında *-AndA* biçiminde bulunmaktadır. Kazak

Türkçesinde ve Kırgız Türkçesinde bu eki alan sözcük temel yüklem zamanını bildiren zarf-tümleci olur.

Kazak Türkçesi

a) qarağanda '+A göre'

qara- 'bak-' fiilinden türeyen bu edat mukayese anlamı vermektedir.

Aytadı: quday pälenşeden saqtasın, o da adamım dep jür göy, onıñ qasında biz säwleli kisiniñ biri emespiñ be, oğan qarağanda men taza kisi emespiñ be - dep. (KS, 199) 'Diyor ki: Allah falancadan korusun, o da ben adamım diyor ya, onun yanında biz nurlu bir adam değil miyiz, **ona göre** ben temiz bir adam değil miyim - diye.'

b) salıstırğanda '+A rağmen, -DIĞI halde'

Bu edat, *salıstır-* 'karşılaştır-' fiil gövdesinden türemiştir.

Köp nürseni körip, estip kep salıstırğanda, jeñilip qaldım. (Mil, 160) 'Çok şey görüp duymama **rağmen** yenildim.'

c) äytpegende 'yoksa'

Genellikle cümleler arasında bağlama edatı olarak kullanılan bu edat karşılık, zıtlık ilişkisi kurmaktadır.

Waqt barda köp şığarmanı oqıp qalınız, äytpegende ülgermey qaluwıñız äbden mümkün. (<http://bilim-all.kz/quote/6711>) 'Vakit varken çok kitap okuyun, **yoksa** olgunluğa erememeniz son derece mümkündür.'

Kırgız Türkçesi

a) karağanda '+A göre, nazaran'

Kazak Türkçesinde de bulunan bu edat uygunluk, nispet ilişkisi kurmaktadır.

Aalamda çok çıraylıu balasın başqa uuldarına karağanda atası Cakıp da özgöçö cakşı körçü. (C, 213) 'Älemde olmayan güzelliğe sahip evladını başka oğullarına **nazaran** babası Yakup da bir başka severdi.'

2.4. -MAstAn/-BAstAn/-BOstOn

Kazak Türkçesinde de Kırgız Türkçesinde de hareketin tarzını bildirmek için kullanılan bu zarf-fiil eki birleşik zarf-fiil eklerinden biridir. -MAs sıfat-fiil eki ve ayrılma hali ekinden oluşan bu ek, Türkiye Türkçesindeki -mAdAn zarf-fiil eki ile anlamdaştır. Bu ek her iki lehçede de birer edat türetmiştir.

Kazak Türkçesi

a) qaramastan '+A rağmen'

Bu edat, *qara-* fiilinden türemiştir.

Yusuf pen inisi balalıqtarına qaramastan ata-anaların qurmetteytin. (QX, 45) 'Yusuf ile kardeşi çocuk olmalarına **rağmen** babalarına ve annelerine saygı gösterirlerdi.'

Kırgız Türkçesi

a) oşogo karabastan '+A rağmen'

Kırgız Türkçesinde daima birleşik olarak kullanılan bu edat Kazak Türkçesinde olduğu gibi *kara-* 'bak-' fiilinden türemiştir.

Oşoğo karabastan cürgünçülör da attı cetelegen boyunça ileendi kadam şiltep baskandarı ötö cay.

(C, 5) 'Yolcular **buna rağmen** atın ipinden tutarak küçük adımlarla yürüyorlardı.'

2.5. (y)In

Bu ek, incelemeye konu olan her üç lehçede de yaşamayan bir zarf-fiil ekidir. Bu nedenle bu ek için arkaik bir zarf-fiil eki demek mümkündür. Gabain, bu ek ile ilgili olarak şunları kaydetmektedir: "Belki de Türkçe öncesi zamandan gelen (bu ek, Moğolcada da vardır) çok az tevsik edilmiş olan bir ek de, fonksiyonu -u'ya benzeyen -°n ekidir; bu ekin olumsuzu -*mayın*'dir." (2007: 86). Korkmaz da bu ekin Moğolca ile ortaklaştığını, Türkiye Türkçesinde işlek zarf-fiiller kurma özelliğini kaybettiğini kalıplaşmış bir kalıntı halinde bulunduğunu ifade etmiştir (2009: 1013).

Yukarıda da belirtildiği gibi bu zarf-fiil eki Kazak Türkçesinde de Kırgız Türkçesinde de kullanılmamaktadır. Ancak bu lehçelerin gramerleri yeri geldiğinde bu eke gönderme yapmaktadır. Örneğin *Azırkı Kırgız Adabiy Tili* isimli eserde *sayın* edatının yapısı şu şekilde açıklanmıştır: "*Sayın* edatı *say-* anlamındaki eski *sa-* fiili ile eski bir zarf-fiil eki olan *-yın* zarf-fiil ekinden oluşur." (Oruzbayeva vd. 2009: 482).

Bu ek, üç lehçede de edat türeten eklerdendir.

Kazak Türkçesi

a) *sayın* 'her'

Türkiye Türkçesindeki *her* sözcüğünün kullanımından farklı olarak zaman bildiren sözcüklerden sonra gelerek onlara her anlamı katar.

Mırzalar, Bas qolbaşşı soğısının soñına deyin kün sayın mañızdı jeñiske qol jetkizip otırğan şabuwlumızdı resmîy xabarlarda jay ğana jorıqtar dep körsetip jürdik. (J, 534) 'Efendiler, Başkomutan Savaşı'nın sonuna kadar **her gün** büyük başarılarla gelişen taarruzumuzu resmî bildirimlerde pek önemsiz harekâttan ibaret gösteriyorduk.'

b) *şeyin/ deyin* '+A kadar'

Anlam olarak Türkiye Türkçesindeki *değin* edatı ile denk olan bu edat aynı edatın farklı görünüşleridir. İsimlere yönelme hâli eki ile bağlanarak temel veya yardımcı yüklemi zaman açısından tamamlayan zarf tümlecini oluşturur. Yapısı *teg-in* biçimindedir.

Biz aq paşağa qarağalı elüw jil tolğan joq, elüw jilğa şeyin soldat almaqşı emes edi. Odan tandı, bul - bir dep, oñ qolu men sol qolınñ barmağın bastı. - Bir som jıyırma tryınnan artık tütinnen ramat almaqşı emes edi, bıyılğı jil jıyırma bir men qırq bestin arasında kelgennen alım aldı, artıq aldı. Bul - eki. (ME, 286) 'Biz padişaha itaat edeli elli yıl olmadı, elli yıla **kadar** asker almayacaktı. Bundan caydı, bu bir diyerek sağ eli ile sol elinin parmağını bastırdı. - Bir som yirmi kuruştan fazla bir aileden vergi almayacaktı, bu yıl yirmi beş ile kırk beş arasında vergi aldı, fazlaca aldı. Bu da iki.

Özi qazaqtıñ osı keñ baytaq jerinde tuwıp, sonda öskenin, sol dalanıñ ärbir butasına deyin buğan tanıs ekenin tanıtı aytadı. (İ, 3) 'Kendisi Kazakların bu geniş, uçsuz bucaksız topraklarında doğup, orada büyüdüğünü, bu bozkırı her bir çalısına **kadar** tanıdığını anlatıyor.'

Kırgız Türkçesi

a) *sayın* 'her'

Kullanım özelliği Kazak Türkçesindeki ile aynıdır.

Kız cuma sayın daçağa bargansıp, atası iştegen kolhozgo kattap turçu. (EA, 122) 'Kız **her hafta** yazlığa gider gibi babasının çalıştığı kolhoza gidip gelirdi.'

b) *çeyin/ deyin* '+A kadar'

Kazak Türkçesinde olduğu gibi fonetik nedenlerden dolayı farklılaşmış edatlardır. *Azırkı Kırgız Adabiy Tili* isimli eser, bu edatları eş anlamlı edat olarak değerlendirmiştir.

Baykap körsö, uşu kezge çeyin anın çaşın da acırata albayt eken. (C, 38) 'Şöyle bir baktığında anladı, **bu zamana kadar** onun yaşını bile ayırt edemiyormuş.

Cazda egilgen egin küzgö deyin orulup cıynalıp bütöt (AKAT, 484) 'Yazın ekilen ekin **güze kadar** biçilip toplanıp biter.'

Türkiye Türkçesi

a) *değın*

Kazak Türkçesinde ve Kırgız Türkçesinde olduğu gibi bu edat isimlere yönelme hâli eki ile bağlanmakta ve zaman bildiren zarf yapmaktadır. Edatın yapısı hakkında muhtelif görüşler mevcuttur. Hacıeminoğlu, konuyla ilgili şunları kaydetmektedir: "Çağatay, Kıpçak ve husûsiyle Batı Türkçesi sahalarında kullanılmıştır. Aslı şekli *tegi*'dir -n Muharrem Ergin'e göre vasita hali ekidir. Biz de aynı kanaattayız." (2015: 31). Zeynep Korkmaz ise Bu edatı *fiil kökenli edatlar* başlığı altında incelemiş ve bu edat için düştüğü dipnotta şunları kaydetmiştir: "Hacıeminoğlu, edatlar konusundaki eserinde, bu edatın *den+in* yapısında olduğunu bildiriyor ise de, edatın Eski Türkçeden beri *teg-i* ve *teg-in* biçimlerinde gelişerek iki ayrı zarf-fiil oluşturduğu, dolayısıyla *değın*'in de < *teg-in* yapısında olduğu tartışmasızdır." (2009: 1056).

Bu çalışmada da bu edat fiil kökenli bir edat olarak kabul edilmiş ve -*In* eki bir zarf-fiil eki olarak değerlendirilmiştir.

Kıydan bir alkış sesi geldi... Odanın güneşli duvarına değın. (TS, 484)

2.6. -sA/-sO

Türkiye Türkçesi gramerlerinde genel olarak şart eki, dilek şart eki gibi başlıklarda değerlendirilen bu ek, genel itibari ile zarf-fiil ekleri içinde değerlendirilmemiştir. Bu ek, hem şahıs eki alması hem de dilek, istek bildiren kipler kurması hasebiyle genellikle kip eki olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu eki zarf-fiil eki olarak değerlendiren araştırmacılar da mevcuttur. Talat Tekin, *Orhon Türkçesi Grameri* adlı eserinde -*sAr* ekini eylem zarfları kategorisinde değerlendirmiştir (2003: 177).

Türkiye Türkçesinde ise konu Gürer Gülsevin ve Leyla Karahan'ın yazılarıyla gündeme gelmiştir. Gürer Gülsevin, "*Türkçede -sa Şart Gerundiumu Üzerine*" adlı çalışmasında bu ekin istek anlamı barındırdığı durumlar dışında bir zarf-fiil eki özelliği taşıdığını belirtir (1996: 279). Leyla Karahan "*-sal-se Eki Hakkında*" adlı makalesinde Gülsevin ile aynı görüşte olduğunu gösterir. Ekin zarf-fiiller grubunda değerlendirilmesi gerektiğini dile getirir. (1996: 471-474). Mevlüt Gültekin de *Kırgız Türkçesinde Zarf-Filler ve Türkiye Türkçesi Karşılıkları Üzerine Bir Araştırma* isimli makalesinde -*sA/-sO* ekini yan cümlecik kurduğu zaman bir zarf-fiil eki olarak kabul etmiş ve bu ekin kalıplaşarak edat türetebildiğini ifade etmiştir (2011: 111).

Kazak Türkçesi ve Kırgız Türkçesi gramerlerinde bu ek tasarlama kipi kuran ek olarak değerlendirilmiştir.

-*sA* ekini, dilek, istek bildiren kip kurmadığı müddetçe zarf-fiil eki olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu açıdan bakılınca bu ek, her üç lehçede de edat türeten eklerden biri olarak değerlendirilmiştir. Bu ekle türetilen edatları, aslı edat olmaktan ziyade edat gibi kullanılan adlar olarak değerlendirmek daha doğru bir bakış açısıdır.

Kazak Türkçesi

a) **bolmasa 'yoksa'**

bol-ma-sa yapısındaki bu edat zıtlık bildiren bağlama edatlarından biridir.

Egerde esti kisilerdiñ qatarında bolğın kelse, küniñde bir märtebe, bolmasa jumasında bir, eñ bolmasa ayında bir, öziñnen öziñ esep al. (KS, 190) 'Eğer akıllı adamların içinde olmak istiyorsan, günde bir kere, **yoksa** haftada bir, hiç olmazsa ayda bir kere kendi kendine hesap sor.'

b) **ne bolmasa 'veya, ya da'**

Birleşik olarak kullanılan ve *-sa* eki ile kurulan, genellikle birbirine denk unsurları bağlayan bir bağlama edatıdır.

Sansız köp künder ötip jatsa da, ne bir jaña ümit äkelip sergitken, ne bolmasa jüdew köñildi bir sağatqa bolsa da selt etkizip alañdatqan mezgil bolğan emes. (ME, 9) 'Sayısız günler geçse de, bir yeni umut getirip canlandıran **veya** zayıf gönlü bir saat dahi olsa yerinden oynatan, şaşırtan bir an olmadı.'

c) **äytpese 'yoksa'**

Bağlama edatı olarak kullanılan edatlardandır.

Sonda ärkim nesibesin qudaydan tileydi, äytpese qudaydan tilemeydi, şaruwa izdemeydi (KS, 180) 'O zaman herkes nasibini Allah'tan diler **veya** Allah'tan dilemez, meşgale peşinde koşmaz.'

ç) **olay bolsa 'öyleyse'**

Genellikle açıklama bildiren yargılardan önce kullanılan edattır.

Jä, olay bolsa, biz quday tağalanı ayıbı joq, mini joq, özi ädil dep iyman keltirip edik. (KS, 207) 'Evet, **öyleyse**, biz Allah'a kusuru yok, eksikliği yok, kendisi adildir diye iman etmiştik.'

d) **äytse de 'buna rağmen'**

Bağlama edatlarından biridir.

Men düniyeni köbinese kitaptan tanıp kelem. Siz qolmen ustap közben kördiñiz. Mümkün, meniki jansağ bolar. Äytse de bir närseden saqtandırğım keledi. (Mil, 14) 'Ben dünyayı çoğunlukla kitaptan tanıdım. Siz el ile tutup göz ile gördünüz. Mümkün, benimki yanlıştır. **Buna rağmen** önlem almak istiyorum.'

Kırgız Türkçesi

a) **körsö 'meğer'**

İnceleme yapılan lehçeler içinde yalnızca Kırgız Türkçesinde kullanılan bağlama edatlarından biridir. Yapısı *kör-se* biçiminde olan edatta kelimenin kökünde bulunan *kör-* fiilinin anlamı tamamen kaybolmuştur. Kırgız Türkçesinin karakteristik özelliği olan dudak çekerliğinden dolayı *-sA* ekindeki ünlü yuvarlaklaşmıştır.

Körsö atası Kalıs-Cep şaarının çetindegi kolhozgo predsdateldikke şaylanıp, zayıbı menen köçüp ketiptir. (EA, 122) '**Meğer** babası Kalıs-Cep şehrinin kenarındaki kolhoza başkan seçilerek, karısı ile birlikte göç etmiş.'

b) **bolso 'ise'**

Kırgız Türkçesinde kullanılan pekiştirme edatlarından biridir. Gerek Kırgız Türkçesinde gerekse Kazak Türkçesinde *bol-* fiili cevherî fiil olarak kullanılmaktadır. Bu edatta da bu husus

net biçimde görülmektedir.

Köndü **bolso** todogu kıştoolordon obolu töögö artıp tüşüp, anan arabaga cüktöp kelçü elek, ötkön küzdö ağa kol cetpedi. (EKT, 30) 'Tezeği **ise** dağdaki kışlaklardan, önce deveye, sonra da arabaya yükleyip getiriyorduk, geçen güz ona da güç yetmedi.'

c) bolboso 'yoksa'

Bağlama edatlarından biridir. Yapısı *bol-bo-so* şeklindedir.

- Çuluk Kağandın uulandırılğanı cakşı boldu. **Bolboso** Kıtaydın taşın talkap kıl at ele, dedi ekincisi - Uşu İçin Katundun akyelin koyuu kerek dep coop berdi (KÖ, 30). '- Çuluk Kağan'ın ağulandığı iyi oldu. **Yoksa** Çin'i altüst edecekti, diyor, öteki: - Şu İçing Katun'un heykelini yapıp tapıncaklara koymalı diye karşılık veriyordu.'

ç) ce bolboso 'veya'

Kırgız Türkçesinde münferit olarak kullanılan *ce* 'veya' edatı ve *bolboso* edatının birleşmesi ile oluşmuş bir bağlama edatıdır.

Balkim, oşondo too etegin tayanarbiz. **Ce bolboso** bulaktuu kolotko cetsek, kerkaşkanı soyup tıştap bir tınığabız. (C, 7) 'Belki o zaman dağ eteğine ulaşırsız **veya** su akan ırmak bulursak orada Kerkaşka'yı serbest bırakıp biraz rahatlarız.'

d) oşondoy bolso da '+A rağmen'

Kırgız Türkçesinde birbirine zıt durumları bağlayan bağlama edatlarından biridir. Genellikle cümleleri bağlamada kullanılır.

Ras aytasıñ, azır ordonun biyligi büt boydon Narbotonun kolunda. **Oşondoy bolso da** uşu kezge çeyin özün "kan" dep atay elek. (C, 7) 'Doğru söylüyorsun, şu anda karargâhın yönetimi Narboto'nun elinde. **Buna rağmen** kendisini şimdiye kadar han ilan etmedi.'

Türkiye Türkçesi

a) ise

Türkiye Türkçesinin pekiştirme edatlarından biridir. Yer yer kendinden önce geldiği sözcükle birleştiği görülmektedir.

Tarihe inanmayalım. Çünkü her hadisesi ancak bir defa olmuştur ve ilmin arzusuyla tekrar edilemez. Premonition hadiseleri **ise** bir değil, milyarlarca defa olmuştur. (Y, 340)

b) neyse

Cümleleri bağlamak için kullanılan bağlama edatlarından biridir. Yapısı *ne+i-se* biçimindedir.

Biz Nusret'le çaktık. Tabii, bizim efendi küplere bindi. Sıra bana gelir diye korkusundan. Halbuki zavallı... **Neyse**, bunları da ayrı konuşuruz. (Y, 181)

c) oysa

Cümleler arasında neden-sonuç ilişkisi kuran bağlama edatlarından biridir. *Oysaki* biçiminde kullanımı da mevcuttur.

Evet, habersizlikten kırılıyordu bütün gazeteler... **Oysa** isyan vardı memlekette... İki aydır Ağrı dağında vuruşuluyordu. (YA, 1)

ç) yoksa

Cümleleri tahmini bir zıtlık anlamıyla bağlayan edattır.

— *Dikkat ediniz. Fizyonomi ve tavır yoklamanız yapılıyor. İçinizi okuyorlar. Eski dünya hislerinizden kurtulunuz. Yoksa kabul edilmezsiniz.* (Y, 27)

d) öyleyse

Cümleler arasında şarta bağlı bir sonuç ilişkisi kurar.

Bu gecikmenin sebebi de öteki olamaz. Öyleyse hiç gelmeyecek. (Y, 138)

2. 7. –I

Üç lehçede de edat türeten bu ek, Türkçenin en eski zarf-fiil eklerinden biridir.

Kazak Türkçesi

a) göri 'göre'

Kazak Türkçesinin fonetik temayüllerine aykırı olarak söz başında *k->g-* ötümlüleşmesinin görüldüğü bu edat çekim edatlarından biridir. Edatın yapısı *kör-i* biçimindedir. İsimlere ayrılma hâli eki ile bağlanır.

Meni bir jağman kârilik, bir jağman nawqas aynaldırıp jür göy. Eginge şığa almaspın. Men senderden göri eginge erterek aynalısqan kisimin. (E, 271) 'Beni bir taraftan yaşlılık bir taraftan da hastalık alıkoyuyor ya. Bu yüzden ekin biçmeye çıkamam. Ben sizlere göre ekinle daha önce uğraşmış biriyim'

b) tağı 'daha, bunun üzerine'

Bu edat, *tak-* fiilinden *-ı* zarf-fiil eki ile türetilmiştir. "Eski Türkçeden itibaren bugünkü yazı diline kadar kullanılagelen *tağı/ dağı/ dağı* hem kuvvetlendirme, hem de bağlama edatı olarak kullanılmaktadır." (Hacıeminoğlu, 2015: 138). Kazak Türkçesi gramerlerinde bu edat bağlama edatları içinde denkleştirme edatlarından biri olarak gösterilmiştir (bk. Iskakov, 1992: 365).

Biz ölsek, erten tağı bir ul tuwadı. (ME, 371) 'Biz ölürssek yarın bir oğul daha doğar.'

Kırgız Türkçesi

a) dağı 'da, de, dahi, bile'

Bu edat, *tağı* edatında söz başında *t->d-* ötümlüleşmesinin meydana gelmesi neticesinde ortaya çıkmış bir edattır. Çengel, bu edatı pekiştirme edatları içinde değerlendirmektedir (2005: 345).

Al dağı Zulaykanı oylop, uktabay çıkkan bolçu. (C, 244) 'O da Züleyha'yı düşünerek uyumaz oldu.'

Türkiye Türkçesi

Türkiye Türkçesinde tek başına kullanılmayan bu zarf-fiil eki fiillerle kalıplaşarak edatlar türetmiştir.

a) aşırı

Genellikle yer ve zaman bildiren (özellikle *gün* sözcüğü ile birlikte) kullanılan bu edatın yapısı *aş-ır-ı* biçimindedir.

- Nasıl olsa Mümtaz'la deniz aşırı komşusunuz, gidecek olsanız bile geç gidirsiniz. (H, 175)

b) doğru

İsimlere yönelme hâli eki ile bağlanan bu edatın yapısı hakkında tartışmalar mevcuttur. Hacıeminoğlu, Brockelmann'ın bu edatın yapısının *toğur-* fiilinin zarf-fiil şekli olduğunu kabul ettiğini belirterek bu izah şeklinin makul olduğunu ifade etmiştir (2015: 37). Yani edatın yapısı *toğ-ur-u* biçimindedir.

*Mefharet kalktı ve Besim'e gözleriyle bir işaret çektikten sonra, kızıyla yüz yüze gelmemek için, bahçeye bakan terasın merdivenlerine **doğru** yürüdü.* (Y, 17)

c) dolayı

Unsurlar arasında sebep-sonuç ilişkisi kuran bu edatın yapısı *dola-y-ı* şeklindedir. İsimlere ayrılma hâli eki ile bağlanır.

*Daha dün, bu sözümden **dolayı** okşuyorlardı* (TS, 556)

ç) ötürü

Türkiye Türkçesinde arkaikleşen *öt-* 'geç-' fiilinden türeyen bu edatın yapısı *öt-ür-ü* biçimindedir. İsimlere ayrılma hâli eki ile bağlanarak sebep-sonuç ilişkisi kurar.

*Sonunda biz bu hareketimizden **ötürü** on bir ay hapse mahkûm olduk.* (TS, 1552)

d) karşı

Kavramlar arasında neden, karşıtlık gibi anlam ilgileri kuran bu edatın yapısını Korkmaz şu şekilde açıklamaktadır: *kar-ış-u* (1994: 65). İsimlere yönelme hali eki ile bağlanmaktadır.

*Hayır; ona doğduğu günden beri bağlıydı. Hatta doğuşunun şartları düşünülürse, ona **karşı** minnettardı da. Pek az çocuk bu kadar zamanda bir eve teselli ve sevinç getirebilirdi.* (H, 10).

a) dahi

Türkiye Türkçesinde pekiştirme edatı olarak kullanılmaktadır. Yapısı *tak-ı* şeklindedir.

*Bu defteri **dahi** iyi muhafaza etmek de lazım, galiba. Yazıhanenin gözüne uyan anahtar yok değil, Selmin'den bunu umarım.* (Y, 116)

2.8. -ken

İncelenen lehçeler arasında yalnızca Türkiye Türkçesinde kullanılan *-ken* eki, isimlere veya isimleşmiş yapılara gelmesi sebebiyle özel bir yere sahiptir. Bu ek, Türkiye Türkçesinde bağlama edatları türetmektedir.

a) derken

Bu edat, iki cümleyi gerçekleşme zamanının önceliği, sonralığı ilişkisine göre bağlar.

*Fakat sen böyle haykırırsan, ayılıp bayılırsan, evvela Hasibe farkına varır, sonra konu komşu, **derken** bütün koy, bütün semt, bütün İstanbul duyar.*(Y, 43)

b) öyleyken

Cümlelerdeki zıtlıkları ortaya çıkarmak için kullanılan bir bağlama edatıdır.

*Başından beri gazetesiyile beraber Halk Partisi'ni tutuyor, böylece memleket için en faydalı işi yaptığına seksiz şüphesiz inanıyordu. **Öyleyken** yazı yazmak nedense çok yorucu olmakta, sanki inanmadığı şeyleri savunuyormuş gibi, kalemi her kelimeye inatla takılmaktaydı.* (YA, 113).

3. SONUÇ

Türkçenin işlek olarak kullanılan eklerinden biri olan zarf-fiil eklerinin edat türetme işlevi, tıpkı tarihî Türk lehçelerinde olduğu gibi çağdaş Türk lehçelerinde de devam etmektedir. Bu husus Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinden alınan örneklerde net bir şekilde görülmektedir.

Zarf-fiil eklerinin bu işlevine üç lehçenin gramerleri de gönderme yapmaktadır. Gerek arkaik gerekse kullanılmakta olan zarf-fiil eklerinin edat türettiği yeri geldiğinde belirtilmiştir.

Bazı zarf-fiil eklerinin her üç lehçede de edat türettiği, bazılarının ise üç lehçede ortak olmadığı, iki veya bir lehçede edat türettiği görülmüştür. Bu husus şu şekilde özetlenebilir:

Üç lehçede de edat türeten zarf-fiil ekleri: *-A/-O, -y; -sA; -(y)In; -I*

İki lehçede edat türeten zarf-fiil ekleri: Kazak ve Kırgız Türkçeleri için: *-p; -GAndA; -MAstAn/-BAstAn/-BOstOn;*

Tek lehçede (Türkiye Türkçesi) edat türeten zarf-fiil eki: *-ken.*

Türkiye Türkçesinde son zamanlarda zarf-fiil olarak nitelendirilmeye başlayan *-sA* ekinin üç lehçede de edat türeten bir ek olduğu tespit edilmiştir. Bu ekin, fiillerle kalıplaşarak edat türetmesi, kip kurmadığı durumlarda, zarf-fiil olduğunun bir başka göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Üç lehçede de kullanımdan düşen bazı zarf-fiil eklerinin kalıplaşarak edat türetme işlevini yerine getirdiği tespit edilmiştir. *-(y)In* eki üç lehçe için de böyledir. *-I* eki Kazak Türkçesinde, Türkiye Türkçesinde ve Kırgız Türkçesinde tek başına kullanılmayan ancak edat türeten eklerdendir.

KISALTMALAR

- AKAT:** Oruzbayeva B.-A. Tursunov-C. Sıdıkov-A. Akmataliyev-S. Musayev-T. Sadıkov (2009), *Azırkı Kırgız Adabiy Tili*, Bişkek: Avrasya Press.
- B:** Kasım-Bek, Tölgön (2000), *Baskın*, Bişkek: Şam Basması.
- C:** Stamov, Asanbek (1992), *Cortuul*, Bişkek: Mamlekettik Uçkun Kontserni.
- E:** Mustafin, Gabiden (2009), *Engimeler*, Almatı: An Arıs Baspası.
- EA:** Cetimişev, Seyit (1989), *El Arasında*, Frunze: Adabiyat Basması.
- EKT:** Aytmatov, Cıngız (2011), *Erte Kelgen Turnalar*, Bişkek: Okuuçunun Kitepkanası.
- İ:** Şaymerdenov, Safwan (2010), *İneş*, Almatı: Öner Baspası.
- J:** Atatürk, Mustafa Kemal (2006), *Joldaw* (Atatürk'ün Nutuk adlı eserinin Kazak Türkçesine Aktarımı), (Akt. Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Tercüme Merkezi Uzmanları), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- KADG:** Kudaybergenov, S.-A. Tursunov-C. Sıdıkov (1980), *Kırgız Adabiy Tilinin Grammatikası I Bölüm Fonetika Cana Morfologiya*, Frunze: İlim Baspası.
- KÖ:** Atsız, Nihal (2000), *Kökaldardın Ölümü* (Nihal Atsız'ın Bozkurtların Ölümü adlı eserinin Kırgız Türkçesine aktarımı), (Akt. Çınbay Tursunbekov), Ankara: Bilig Yayınları.
- KS:** Abay (2007), *Kara Sözder* (Öleñder, Poemalar, Awdarmalar, Kara Sözder isimli eserin Kara Sözder bölümü, 174-241. sayfalar arası), Almatı: Mektep.
- ME:** ME: Äwezov, Muhtar (2009), *Engimeler*, Almatı: An Arıs Baspası.
- Mil:** Mustafin, Gabiden (2012) *Millioner*, Elektronik kaynak.
- QX:** Axmad, A. (2013), *Quran Kärım Xıkayaları*, Almatı: Kävser Sayaxat.
- TS:** Türk Dil Kurumu (2011), *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.
- Y:** Safa, Peyami (2000), *Safa, Peyami (2000), Yalnızız*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- YA:** Tahir, Kemal (2006), *Yol Ayrımı*, İstanbul: İthaki Yayınları.

KAYNAKÇA

- ALKAYA, E. (2007), *Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar*. Elazığ: Manas Yayıncılık.
- BALAKAYEV, M., T. Kordabayev, A. Hasenova, A. Iskakov (1967), *Kazak Tiliniñ Grammatikası-I Morfologiya*, Almatı: Kazak SSR'nın Gılım Baspası.
- BALCI, Onur (2014), "Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Çekim Edatlarının İstemleri", *TEKE Dergisi*, Sayı: 3/3, s. 72-93.
- BOLAT, Cuma (2014), *Asanbek Stamov'un Cortuul romanı üzerine dil incelemesi (Çeviri yazı, aktarma, şekil bilgisi incelemesi)*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- DELİCE, H. İ. (2008), *Sözcük Türleri*. Sivas: Asitan Yayınları.
- GABAİN, A. Von (2007), *Eski Türkçenin Grameri*, (çev. Mehmet Akalın), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜLSEVİN, Gürer (1990), "Türkçede -sa Şart Gerundiumu Üzerine", *Türk Dili*, S. 467, s. 276-279.
- GÜLTEKİN, Mevlüt (2011), "Kırgız Türkçesinde Zarf-Filler ve Türkiye Türkçesi Karşılıkları Üzerine Bir Araştırma", *TÜBAR-XXX*, s. 99-126.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (2015), *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat. <http://bilim-all.kz/quote/6711>
- ISKAKOV, Axmedi (1991), *Kazirgi Kazak Tili-Morfologiya*, Almatı: Ana Tili Yayınları.
- KARAHAN, Leyla (1996), "-sa/-se Eki Hakkında", *Türk Dili*, S. 516, s. 471-474.
- KASAPOĞLU ÇENGEL, Hülya (2005), *Kırgız Türkçesi Grameri*, Ankara: Akçağ Yayınları.

- KORKMAZ, Zeynep (1994), *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, Ankara: TDK Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (2009), *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.
- KUDAYBERGENOV, S.-A. Tursunov-C. Sıdıkov (1980), *Kırgız Adabiy Tilinin Grammatikası I Bölüm Fonetika Cana Morfologiya*, Frunze: İlim Baspası.
- Lİ, Y.-S. (2004). *Türk Dillerinde Sontakılar*. İstanbul: Kebikeç Yayınları.
- ORUZBAYEVA B.-A. Tursunov-C. Sıdıkov-A. Akmataliyev-S. Musayev-T. Sadıkov (2009), *Azırkı Kırgız Adabiy Tili*, Bişkek: Avrasya Press.
- TOPARLI, Recep; Vural, Hanifi; Karaatlı, Recep (2007), *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- VARDAR, Berke (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual.